

โบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 (โลกนายพวง)

ชื่อแหล่ง : โบราณสถานหมายเลข 24 และ 25

ที่ตั้ง : หมู่ 5 บ้านสระโบสถ์ ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

เส้นทางเข้าสู่แหล่ง :

สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม :

สภาพภูมิศาสตร์ : โบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 อยู่ห่างจากลำห้วยจีนสี่ห้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงทางประมาณ 30 เมตร และห่างจากคูเมืองทางด้านทิศตะวันออกเฉียงทางประมาณ 250 เมตร พื้นที่ตั้งโบราณสถานเป็นเนินดินสูงจากพื้นที่โดยรอบประมาณ 0.5-1.0 เมตร สภาพพื้นที่บริเวณโดยรอบทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มเกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำ ปัจจุบันเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมทำนาและปลูกพืชสวนครัว บางส่วนถูกปล่อยทิ้งร้าง

ประวัติ : โบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “โลกของนายพวง” นี้ กรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งครั้งแรกเมื่อวันที่ 3-5 ธันวาคม พ.ศ.2504 โดยนายสมศักดิ์ รัตนกุล ภัณฑารักษ์ตรี แผนกพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและโบราณสถานหัวเมือง กองโบราณคดี กรมศิลปากร เป็นผู้ควบคุมการขุดแต่ง ผลจากการขุดแต่งครั้งแรกทำให้สามารถศึกษารูปทรงของส่วนฐานโบราณสถานได้ โดยนายสมศักดิ์รัตนกุล ได้บันทึกรายละเอียดลักษณะของโบราณสถานทั้งสองแห่งไว้ดังนี้

โบราณสถานหมายเลข 24 ลักษณะเป็นฐานเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดความกว้างและความยาวด้านละ 10 เมตร ความสูง 1.80 เมตร ฐานก่ออิฐเป็นบัวขึ้นไป 5 ชั้น มีร่องรอยการก่ออิฐทำเป็นช่องซุ้มสี่เหลี่ยมรอบฐานโบราณสถานแต่ได้เสื่อมสภาพเสียหายหมด ในการขุดแต่งครั้งแรกนี้ไม่พบโบราณวัตถุแต่อย่างใด

โบราณสถานหมายเลข 25 ลักษณะเป็นฐานวิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาดความยาว 29 เมตร ความกว้าง 15.30 เมตร และความสูง 1 เมตร ตัววิหารตั้งอยู่บนฐาน 2 ชั้น ก่ออิฐเหลี่ยมขึ้นไปอย่างธรรมดา ไม่พบร่องรอยของบันไดทางขึ้นสู่วิหารทางด้านทิศตะวันออกเฉียง

ในปี พ.ศ.2536-2537 นายประ โสคติ สังขนุกิจ ผู้อำนวยการกองโบราณคดี ได้กำหนดกรอบโครงการให้หน่วยศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ดำเนินการสำรวจเก็บข้อมูลเพื่อเตรียมการจัดทำแผนงานพัฒนาเมืองคูบัว โดยมีนายนิติ แสงวัฒน์ นักโบราณคดีประจำหน่วยศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี เป็นหัวหน้าคณะทำงานเดิน

ทางเข้าสำรวจเก็บข้อมูลโบราณสถานเมืองคูบัว ซึ่งในครั้งนี้ได้สำรวจโบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 ด้วย เพื่อจัดทำแผนที่แผนผังของเมืองคูบัว

ปี พ.ศ.2540 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี ดำเนินการรวบรวม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเมืองคูบัวทั้งหมด สำหรับการประมวลจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองคูบัว เพื่อเป็นแนวทางและแผนการดำเนินงานพัฒนาเมืองคูบัวจึงได้มอบหมายให้นายเคชา สูดสว่าง และ นางสาวสุริยา สุวรรณนิมิตร นักโบราณคดี ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี สำรวจเก็บข้อมูลโบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 เพิ่มเติม ซึ่งในการสำรวจครั้งนี้พบว่าพื้นที่ โดยรอบเนินโบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 นั้น ถูกใช้เป็นฟาร์มเลี้ยงไก่ พื้นที่บริเวณด้านทิศตะวันตกและ ทิศเหนือของโบราณสถานถูกขุดออกเป็นสระน้ำขนาดใหญ่

เนินโบราณสถานหมายเลข 24 ตั้งอยู่ทางด้านใต้ของโบราณสถานหมายเลข 25 มีดินปกคลุมทั้ง เนิน ลักษณะเนินค่อนข้างกลมขนาดความกว้างตามแนวเหนือ-ใต้ 13 เมตร ความยาวตามแนวตะวันออก- ตะวันตก 14.9 เมตร และความสูงจากพื้นที่โดยรอบประมาณ 2.5 เมตร มีต้นไม้ขนาดเล็กขึ้นปกคลุมยอดเนิน พบก้อนอิฐขนาดใหญ่และเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่บนผิวดิน

เนินโบราณสถานหมายเลข 25 มีดินปกคลุมทั้งเนิน ลักษณะเนินโบราณสถานค่อนข้างกลม ความ กว้างตามแนวตะวันออก-ตะวันตก 16.4 เมตร ความยาวตามแนวเหนือ-ใต้ 16.4 เมตร และความสูงจากพื้นที่ โดยรอบ 1.8 เมตร ทางด้านเหนือของเนินถูกทำลายโดยการไถป่าคถนนเข้ามายังเก่าไก่อ สามารถสังเกตเห็น แนวเรียงอิฐของฐานเจดีย์บริเวณขอบถนนที่ถูกไถคดินออก กลางเนินพบร่องรอยของหลุมลึกลอบขุด นอกจากนี้ยังพบก้อนอิฐขนาดใหญ่และเศษภาชนะดินเผาตกอยู่บนผิวดิน

ต่อมาในปี พ.ศ.2545 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี ได้ดำเนิน โครงการขุดแต่งและบูรณะปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โบราณสถานเมืองคูบัว (โบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 ระยะที่ 1) มอบหมายให้นางสาวพยุ่ง วงษ์น้อย และนายเคชา สูดสว่าง นักโบราณคดี ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี ทำการขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 ซึ่งในโครงการนี้มีการออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 ด้วย

หลักฐานทางด้านโบราณคดี : การศึกษาลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานหมายเลข 24 เมืองคูบัว เมื่อดำเนินการขุดแต่งแล้วเสร็จพบว่าโบราณสถานแห่งนี้เป็นซากสถาปัตยกรรมก่ออิฐสอดินฉาบปูน เหลือหลักฐานอยู่เพียงส่วนฐานซ้อนกัน 2 ชั้น มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดความกว้างด้านละ 10,10 เมตร ความสูง 1.85 เมตร รายละเอียดทางสถาปัตยกรรมขององค์เจดีย์ ประกอบด้วยฐานเจดีย์ชั้นล่างสุดเป็น

ชุดฐานบัวความสูงประมาณ 92 เซนติเมตร ประกอบด้วยฐานเจียง 2 ชั้น รองรับฐานบัวที่มีลักษณะคล้ายกับ กลิบบัวและถูกแก้วผสมกันจนเกิดเป็นลักษณะโค้งมน ซึ่งเรียกว่า “ ฐานบัวลัด ” เนื้อชั้นบัวลัดขึ้นไป เป็นท้องไม้ก่ออิฐขึ้นไปตรงๆ ไม่มีรายละเอียดชัดเจนเนื่องจากชำรุดหักพังลงมาทั้งหมด แต่จากข้อมูลเดิมในการขุดแต่งปี พ.ศ.2504กล่าวว่า ตรงส่วนนี้มีร่องรอยการก่ออิฐทำเป็นช่องซุ้มสี่เหลี่ยมรอบฐานโบราณสถาน แต่เสื่อมสภาพเสียหายหมด

ฐานเจดีย์ชั้นที่สองลดชั้นลงไปมีขนาดเล็กกว่าฐานเจดีย์ชั้นแรก ทำให้มีพื้นที่ว่างบนฐานเจดีย์ชั้นแรกด้านละ 1.40-1.60 เมตร ลักษณะของฐานเจดีย์ชั้นที่สองประกอบด้วย ฐานเจียง 2 ชั้นรองรับฐานบัวลัด ซึ่งเป็นแนวตรงไม่มีการยกเก็จที่กึ่งกลางด้านหรือมุม ถัดขึ้นไปส่วนบนขององค์เจดีย์มีสภาพชำรุดหักพังลงมาทั้งหมด ไม่สามารถระบุทรงได้ ตรงกึ่งกลางองค์เจดีย์มีหลุมขนาดใหญ่ที่เกิดจากการลักลอบขุดบริเวณกึ่งกลางด้านทางทิศตะวันออก ทิศตะวันตกและทิศเหนือ มีแท่นบูชาหรือแท่นประดิษฐานรูปเคารพรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดความกว้างด้านละประมาณ 1.70 เมตร ก่ออิฐเชื่อมต่อกับส่วนฐานเจดีย์ชั้นแรก สภาพชำรุดมากพบเพียงแนวเรียงอิฐขึ้นไป 4 ก้อน ด้านบนพังทลาย จากหลักฐานที่พบมีลักษณะเป็นแท่นที่ก่ออิฐขึ้นไปตรงๆ

โบราณสถานหมายเลข 25 เมืองคูบัวหรือแนวกำแพงแก้วนี้ หลักฐานที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันประกอบด้วย แนวกำแพงแก้วด้านทิศใต้ แนวกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออก และแนวกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตก ลักษณะเป็นกำแพงที่มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบศาสนสถานถึงก่อสร้างบางอย่าง ซึ่งในปัจจุบันไม่พบร่องรอยหลักฐาน เนื่องจากพื้นที่ด้านในกำแพงและแนวกำแพงทางด้านเหนือถูกทำลายจากการขุดตัดดินในบริเวณนั้นออกไปเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ กำแพงแก้วนี้มีขนาดความยาวตามแนวตะวันออก-ตะวันตกประมาณ 15.50 เมตร ส่วนความยาวตามแนวเหนือ-ใต้เหลืออยู่เพียง 8.40 เมตร ผังกำแพงแก้วมีขนาดความหนา 2.10-2.53 เมตร เนื่องจากอิฐที่นำมาใช้ในการก่อสร้างนั้นมีขนาดแตกต่างกัน ระยะห่างระหว่างผนังกำแพงทางด้านทิศตะวันออกและผนังกำแพงทางด้านทิศตะวันตก 10.23 เมตร

การศึกษารูปแบบของกำแพงแก้วที่พบจากการขุดแต่งครั้งนี้ กล่าวโดยสรุปได้ว่าเทคนิคการก่อสร้างกำแพงแก้วนั้น มีการเตรียมพื้นที่ฐานรากโดยการนำเศษก้อนอิฐขนาดเล็กมาบดอัดปรับพื้นที่ให้เรียบแน่น จากนั้นจึงก่ออิฐขึ้นเป็นแนวกำแพงโดยใช้วิธีการสอดดิน รูปแบบการก่อสร้างแนวกำแพงจะมีการเรียงอิฐแนวระนาบด้านยาวสลับด้านสั้นก่อนหนึ่งแถว แถวที่สองก่ออิฐวางเหลื่อมออกมาทางด้านข้างความกว้างประมาณ ๕ เซนติเมตร ลักษณะคล้ายเป็นฐานกำแพงหนึ่งแถว จากนั้นจึงก่อแนวกำแพงขึ้นไปในแนวเดียวกันกับแถวแรกสุดซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ใต้อะดับผิวดิน ลักษณะการเรียงอิฐในแนวระนาบวางอิฐ

ด้านยาวสลับด้านสั้น (หัวอิฐ) ไปตลอด ส่วนในแนวตั้งการเรียงอิฐจะให้ด้านสั้นสลับกับด้านยาวเยื้องกัน ซึ่งขนาดความหนาของกำแพงแก้วในแต่ละด้านไม่เท่ากัน ทั้งนี้อาจจะสืบเนื่องมาจากขนาดของอิฐที่นำมาใช้แตกต่างกัน

หากมองจากด้านบนลงไปการก่อสร้างกำแพงแก้วใช้วิธีการเรียงอิฐตามแนวยาวสลับกับแนวขวางให้ขอบด้านหนึ่งเสมอกันลักษณะคล้ายตัวอักษรแอล (L) ส่วนอีกข้างก่อสร้างด้าน ระหว่างกลางแทรกด้วยอิฐจำนวน ๒ ก้อน จะทำให้ได้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า การเรียงอิฐของกำแพงแก้วจะก่ออิฐเป็นซुकในลักษณะข้างต้นในแนวด้านนอกสุดของกำแพงทั้งสองด้าน ส่วนตรงกลางระหว่างซुकอิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าจะเรียงอิฐตามแนวขวางอีกจำนวน ๓ ก้อน โดยจะใช้ระเบียบการเรียงอิฐนี้ที่บดเต็มตลอดทั้งแนวกำแพง

การกำหนดอายุสมัย : ทวารวดี

การประกาศขึ้นทะเบียน : ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนพิเศษ 126 ง วันที่ 7 พฤศจิกายน 2548 พื้นที่โบราณสถานประมาณ 1 ไร่ 2 งาน 36ตารางวา

รูปแบบของแหล่งโบราณคดี : ศาสนสถานเนื่องในพุทธศาสนา

วันเวลาที่ปฏิบัติงาน :

ผู้ปฏิบัติงาน :

ที่มาของข้อมูล : กลุ่มวิชาการ โบราณคดี.สำนักงานศิลปากรที่ 1 ราชบุรี.รายงานเบื้องต้นการขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข 24-25 เมืองคูบัว ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี ตามโครงการขุดแต่งและบูรณะปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โบราณสถานเมืองคูบัว (โบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 ระยะที่ 1) ปีงบประมาณ 2545

หน้า ๑๔
เล่ม ๑๒๒ ตอนพิเศษ ๑๒๖ ง ราชกิจจานุเบกษา ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

ประกาศกรมศิลปากร

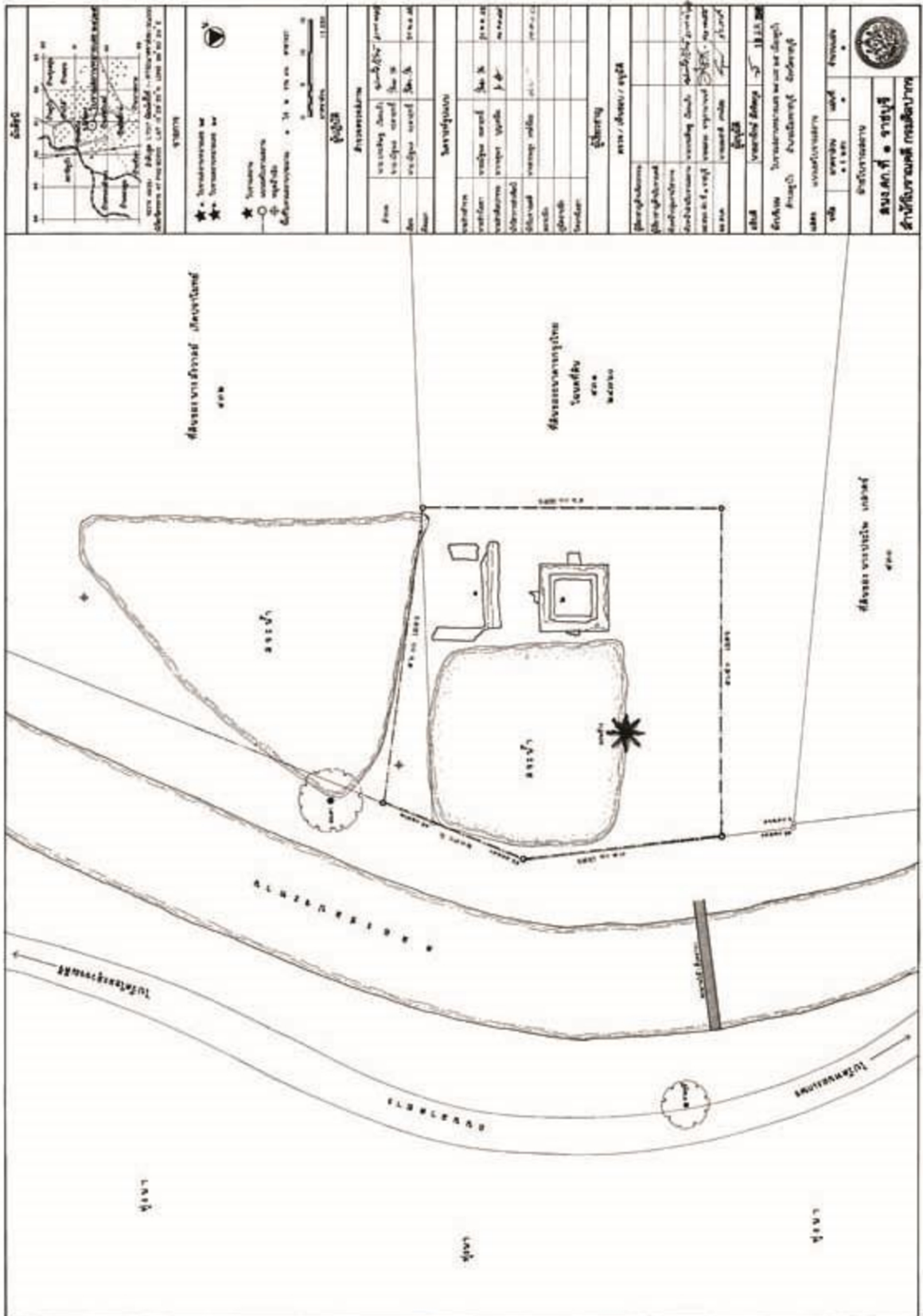
เรื่อง ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดิน โบราณสถาน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ อธิบดีกรมศิลปากรจึงประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานหมายเลข ๒๔ และ ๒๕ เมืองคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๑ ไร่ ๒ งาน ๓๖ ตารางวา รายละเอียดดังปรากฏตามแผนผังแนบท้ายประกาศนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

อารักษ์ ตั้งพิศกุล

อธิบดีกรมศิลปากร

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՐԿԵՏԻ ՎԵՐԿՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵ

Մասնագիտացված ծախսերի
կատարման համար
Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

Վճարման օրը
Համար

ภาพประกอบ :

โบราณสถานหมายเลข ๒๔ และ ๒๕ เมืองคูบัว สภาพก่อนการขุดแต่งหลังจาก

โบราณสถานหมายเลข 24 เมืองคูบัว สภาพหลังจากการขุดแต่ง

โบราณสถานหมายเลข 25 เมืองคูบัว สภาพหลังจากการขุดแต่ง

สำนักศิลปากร